

Η νέα Οδηγία για την Πνευματική Ιδιοκτησία & τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Αντώνης Μπρούμας

Στις 13 Φεβρουαρίου 2019 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η αρμόδια νομοπαρασκευαστική επιτροπή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατέληξαν μετά από διαπραγματεύσεις στο τελικό κείμενο σχεδίου *Οδηγίας για την Πνευματική Ιδιοκτησία στην ενιαία ψηφιακή αγορά*, όπως τιτλοφορείται. Στις 26 και 28 Μαρτίου 2019 η Οδηγία επικυρώθηκε από την ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, οπότε καθίσταται δεσμευτική η ενσωμάτωσή της με νόμο στο εθνικό δίκαιο των 28 κρατών-μελών.

Από την σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η πλέον ψηφισμένη Οδηγία θεσμοθετεί ένα νέο δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας των εκδοτών για τον αποκλειστικό έλεγχο πάνω στις ψηφιακές εκδόσεις τους. Η ιδιαιτέρως ευρεία οριοθέτηση του εν λόγω δικαιώματος απαγορεύει χωρίς άδεια και, επομένως, καθιστά εμπορεύσιμη τη δημιουργία υπερσυνδέσμων προς ψηφιακά ενημερωτικά κείμενα, ακόμη και όταν απλώς αναπαράγονται αποσπάσματα, οι τίτλοι ή και λέξεις αυτών. Με τον τρόπο αυτό ο Ευρωπαίος νομοθέτης φιλοδοξεί να δημιουργήσει μία ισχυρή χρηματοροή από τους -κυρίως Αμερικανικούς- κολοσσούς του διαδικτύου προς τις ασθμαίνουσες επιχειρήσεις ψηφιακών ΜΜΕ Ευρωπαϊκών συμφερόντων, περιορίζοντας σημαντικά τις ελευθερίες όλων μας.

Περαιτέρω, η Οδηγία αίρει τον ασφαλή λιμένα της Οδηγίας 2000/31/EK για τους μεσάζοντες του διαδικτύου αναφορικά με αναρτούμενο από τους χρήστες περιεχόμενο και επιβάλλει στις επιγραμμικές πλατφόρμες να λαμβάνουν κατάλληλα και αναλογικά μέτρα για την αποτροπή δημοσίευσης περιεχομένου, που

παραβιάζει δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ρύθμιση αυτή σύμφωνα με την εκπεφρασμένη βούληση του Ευρωπαϊκού νομοθέτη στοχεύει στην πρόκληση συμφωνιών μεταξύ των πιο δημοφιλών ιστοτόπων με περιεχόμενο χρηστών (πχ. facebook, youtube) και των Ευρωπαϊκών οργανισμών συλλογικής διαχείρισης για την παραχώρηση γενικών αδειών έναντι διόλου ευκαταφρόνητων τελών χρήσης. Είναι όμως δεδομένο ότι η ρύθμιση αυτή θα επιφέρει ένα **άνευ προηγούμενου κύμα καταστολής της ελεύθερης έκφρασης των χρηστών του διαδικτύου**, «σκουπίζοντας» τον κυβερνοχώρο από τεράστιους όγκους user generated content και επιταχύνοντας τις τάσεις εμπορευματοποίησης για την μετατροπή του σε ένα μονοαπευθυντήριο μέσο παραγωγών / καταναλωτών στα πρότυπα της τηλεόρασης.

Η Οδηγία εντάσσεται σε μία σειρά άλλων δέκα (10) Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τις οποίες εναρμονίζονται τα εθνικά δίκαια πνευματικής ιδιοκτησίας των κρατών-μελών. Η εναρμόνιση γίνεται προς την κατεύθυνση της σύγκλισης της ιδιοκτησίας πνευματικών έργων με την ιδιοκτησία απτών πραγμάτων, της διεύρυνσης του εύρους και του χρόνου προστασίας των ιδιωτικών δικαιωμάτων πάνω σε πνευματικά έργα καθώς και της συρρίκνωσης των άυλων αγαθών, που αποτελούν κοινό κτήμα της ανθρωπότητας. Στο Ευρωπαϊκό ηπειρωτικό δίκαιο μια τέτοια επέκταση των ιδιωτικών περιφράξεων πάνω στην πληροφορία, στη γνώση και στην κουλτούρα με την επιβολή του κράτους αιτιολογείται στη βάση της ηθικής σχέσης του δημιουργού με το έργο του. Εντούτοις, η εμπειρία δείχνει πως σε κοινωνίες υπαγόμενες στην εμπορευματική αγορά η απονομή δικαιωμάτων ιδιοκτησίας σε άυλα αγαθά, ακόμη και αν γίνεται αρχικά στους δημιουργούς, καταλήγει σε μεταβίβαση των δικαιωμάτων αυτών en masse σε επιχειρήσεις και, τελικά, στην εμπορευματοποίηση -εν δυνάμει- κάθε πτυχής της κοινωνικής διάνοιας.

Είναι ευρέως διαδεδομένος ο μύθος, ότι η αγορά συνεπάγεται περισσότερη, ενώ το κράτος λιγότερη, ελευθερία. Στην πράξη η εμπορευματική αγορά λειτουργεί με βάση την περίφραξη προηγουμένως κοινοχρήστων πραγμάτων με την εγγύηση της

καταστολής του κράτους. Πράγματα που εμπορευματοποιούνται από την αγορά, παύουν να είναι ελευθέρως διαθέσιμα σε όλους μας και υπόκεινται στον αποκλειστικό έλεγχο του ιδιοκτήτη τους.

Δεν υπάρχει καλύτερο παράδειγμα για την ως άνω περιγραφόμενη λειτουργία της αγοράς από την ιστορική πορεία του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Η τελευταία επικείμενη διεύρυνση των περιφράξεων πάνω στα προϊόντα της κοινωνικής διανοίας, που επιχειρείται από τους θεσμούς της ΕΕ, δεν είναι δημοφιλής ούτε καν στις ΗΠΑ, την κοιτίδα του αχαλίνωτου της «ελεύθερης» αγοράς. Και αυτό γιατί γίνεται πλέον ευρέως αντιληπτό και από τον Αμερικανικό νομοθέτη ότι η σύγχρονη παραγωγή αξίας στα ψηφιακά δίκτυα πολλαπλασιάζεται με το μοίρασμα και την συνεργασία και όχι με την περίφραξη και τον αποκλεισμό.

Η επιμονή της ΕΕ στην προσέγγιση της διαρκούς διεύρυνσης των περιφράξεων στην πληροφορία, στη γνώση και στον πολιτισμό θα φάνταζε ως απολίθωμα του αναλογικού παρελθόντος, αν δεν ήταν τόσο επικίνδυνη για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες μας. Απαιτείται άμεσα αλλαγή παραδείγματος από τον Ευρωπαϊκό νομοθέτη μέσα από την αντίστροφη σταδιακή διεύρυνση των εξαιρέσεων και περιορισμών της πνευματικής ιδιοκτησίας (exceptions and limitations) μέχρι την συγκρότηση ενός αυτοτελούς δικαίου των πνευματικών κοινών, που να μετουσιώνει επαρκώς τις δυνατότητες για την άσκηση από τους χρήστες του ανθρώπινου δικαιώματος στην επιστήμη και στον πολιτισμό στην ψηφιακή εποχή.